

«ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΚΥΚΚΟΥ· ΕΙΚΩΝ ΑΝΕΣΠΕΡΟΥ ΦΩΤΟΣ»

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΒΙΒΛΙΟΥ

Χρήστου Κ. Οικονόμου

Καθηγητή και Προέδρου του Τμήματος

Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας

της Θεολογικής Σχολής ΑΠΘ

Ένα βιβλίο σταθμός στην Κυπριακή βιβλιογραφία, τα γράμματα, τη θεολογία και τον πολιτισμό παρουσιάζουμε σήμερα (22.10.2010) στο φιλόμουσο κοινό της Κύπρου, που έχει τίτλο: «Ιερά Μονή Κύκκου· Εικών ανεσπέρου φωτός». Αυτό το έργο των 503 σελίδων, έκδοση της Ιεράς Βασιλικής και Σταυροπηγιακής Μονής της Παναγίας του Κύκκου, Αθήνα 2010, εντάσσεται στις εκδόσεις του Πολιτιστικού Ιδρύματος της Ιεράς Μονής. Σχεδιάστηκε από την Εταιρεία «Τροία εκδοτική εμπορική ΑΕ», στοιχειοθετήθηκε και σελιδοποιήθηκε από τις εκδόσεις «Μίλητος», με γενική επιμέλεια του Στυλιανού Κ. Περδίκη και φιλολογική επιμέλεια του Μενέλαου Χριστοδούλου. Την εκδοτική επιτροπή αποτελούν οι Στυλιανός Περδίκης, Κωστής Κοκκινόφτας και Ιωάννης Θεοχαρίδης. Το εξώφυλλο σχεδίασε η Στέλλα Νίκα, και τα κείμενα τυπώθηκαν σε χαρτί Zanders 150 γρ. illustration, σε 3.500 αντίτυπα.

Το συγκεκριμένο έργο διαιρείται σε δύο μέρη. Εκτός από τον Πρόλογο του Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Κύκκου και Τηλλυρίας και Καθηγουμένου της Ιεράς Μονής Κύκκου κ. Νικηφόρου περιλαμβάνει 32 κεφάλαια. Τα 20 ανήκουν στο Α΄ Μέρος και περιλαμβάνουν:

κεφ. 1, Μιχάλη Μιχαήλ, Ιερά Μονή Κύκκου: Από την ίδρυσή της μέχρι το τέλος της Λατινικής κυριαρχίας, σσ. 17-23.

Κεφ. 2. Ανδρέα Μιτσίδα, Η Ιερά Μονή Κύκκου επί Τουρκοκρατίας (1571-1878), σσ. 25-31.

Κεφ. 3. Θεοχάρη Σταυρίδη, Η Ιερά Μονή Κύκκου κατά την Αγγλοκρατία (1878-1960), σσ. 33-41.

Κεφ. 4. Θεοχάρη Σταυρίδη, Η Ιερά Μονή Κύκκου στην Κυπριακή Δημοκρατία, (1960-Σήμερα), σσ. 43-45.

Κεφ. 5. Νάσως Χρυσοχού, Η εξέλιξη της αρχιτεκτονικής της Ιεράς Μονής Κύκκου, σσ. 47-61.

Κεφ. 6. Χριστόδουλου Χατζηχριστοδούλου, Το ξυλόγλυπτο εικονοστάσιο του Καθολικού της Ιεράς Μονής Κύκκου, σσ. 63-87.

Κεφ. 7. Μαίρης Ασπρά- Βαρδαβάκη, Οι εικόνες στο εικονοστάσιο του Καθολικού της Μονής Κύκκου, σσ. 89-123.

Κεφ. 8. Μαρίας Πέτσα-Σταύρου, Τα χρυσοκέντητα άμφια της Ιεράς Μονής Κύκκου, σσ. 125-159.

Κεφ. 9. Ανδρέα Γιακόβλεβιτς, Χειρόγραφοι κώδικες, σσ. 161-169.

Κεφ. 10. Στυλιανού Περδίκη, Αρχείο Ιεράς Μονής Κύκκου. Ελληνικά έγγραφα, σσ. 171-185.

Κεφ. 11. Ιωάννη Θεοχαρίδη, Οθωμανικά έγγραφα, σσ. 187-195.

Κεφ. 12. Χαράλαμπου Στρόππου, Η Βιβλιοθήκη του Κέντρου Μελετών της Ιεράς Μονής Κύκκου, σσ. 197-203.

Κεφ. 13. Σόλωνος Χατζησολωμού, Εκκλησιαστική Μουσική Παράδοση, σσ. 205-217.

Κεφ. 14. Σωφρόνη Σωφρονίου, Ξένοι επισκέπτες στη Μονή Κύκκου, σσ. 219-233.

Κεφ. 15. Μακαρίου Τηλλυρίδη, Μητροπολίτη Κένυας, Τα Μετόχια της Ιεράς Μονής Κύκκου, σσ. 235-247.

Κεφ. 16. Θεοχάρη Σταυρίδη, Το Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου, σσ. 249-253.

Κεφ. 17. Μενέλαου Χριστοδούλου, Κέντρον Θησαυρού Κυπριακής Ελληνικής, σσ. 255-257.

Κεφ. 18. Στυλιανού Περδίκη, Εργαστήρια Συντηρήσεως Μουσείου Ιεράς Μονής Κύκκου, σσ. 259-263.

Κεφ. 19. Κωστή Κοκκινόφτα, Η εθνική πνευματική και κοινωνική προσφορά της Ιεράς Μονής Κύκκου, σσ. 265-285.

Κεφ. 20. Σταύρου Φωτίου, Η προσφορά της Ιεράς Μονής Κύκκου στην Κυπριακή εκπαίδευση, σσ. 287-296.

Τα 12 κεφάλαια ανήκουν στο Β΄ Μέρος, έχουν συγγραφέα τον Στυλιανό Περδίκη, Διευθυντή του Μουσείου της Ιεράς Μονής Κύκκου και περιλαμβάνουν:

Κεφ. 21. Μουσείον Ιεράς Μονής Κύκκου, σσ. 301-309.

Κεφ. 22. Είσοδος και απόψεις Μουσείου Ιεράς Μονής Κύκκου, σσ. 311-319.

Κεφ. 23. Τοιχογραφίες, σσ. 322-325.

Κεφ. 24. Παλαιοχριστιανική τέχνη, σσ. 327-343.

Κεφ. 25. Φορητές εικόνες, σσ. 345-385.

Κεφ. 26. Μικροξυλογλυπτική, σσ. 388-407.

Κεφ. 27. Μεταλλοτεχνία, σσ. 409-437.

Κεφ. 28. Λειψανοθήκες, σσ. 439-453.

Κεφ. 29. Εγκόλπια, σσ. 455-459.

Κεφ. 30. Ιερά Άμφια, σσ. 461-473.

Κεφ. 31. Αργυρεπίχρυσες βιβλιοδεσίες Ευαγγελίων, σσ. 475-489.

Κεφ. 32. Αρχαιολογική Συλλογή, σσ. 491-503.

Το παρόν έργο ουσιαστικά είναι έργο ζωής του Καθηγουμένου της Ιεράς Μονής Κύκκου κ. Νικηφόρου. Είναι έμπνευση, σχεδιασμός και εκτέλεση του πολυτάλαντου Μητροπολίτη σήμερα Κύκκου και Τηλλυρίας, ο οποίος από το 1984, σε ηλικία 37 ετών, ανέλαβε το πηδάλιο της Ιεράς Μονής Κύκκου και την λαμπρύνει επί 26 συναπτά χρόνια. Άνθρωπος με όραμα, που συλλαμβάνει τα μηνύματα των καιρών και τα μεταμορφώνει σε αγάπη προς το συνάνθρωπο, με έργα φιλανθρωπίας, εκκλησιαστικής ευταξίας και έργα πολιτισμού, ώστε να υπερβαίνει ο κάθε άνθρωπος την φθαρτότητα και τη θνητότητά του, ανερχόμενος στο χώρο του ανεσπέρου φωτός, της άνω Ιερουσαλήμ, όπου ήχος καθαρός εορταζόντων. Εκεί με τις αγγελικές δυνάμεις οι άγιοι αναπέμπουν ύμνους ευχαριστίας στον Τριαδικό Θεό. Έτσι η ανθρώπινη κοινωνία μεταμορφώνεται σε βασιλεία των ουρανών, η ανθρώπινη ύπαρξη ανακαινίζεται με τη χάρη και το φωτισμό του Αγίου Πνεύματος και η κτίση απελευθερώνεται με την ενσάρκωση, τον σταυρό και την ανάσταση του Ιησού Χριστού. Σ' αυτό το ανέσπερο φώς προσπαθεί να μας εισαγάγει και η παρούσα έκδοση.

Στο σημείο αυτό θέλω να αναφέρω ότι το Πολιτιστικό Κέντρο του Αρχαγγέλου περιλαμβάνει τα παρακάτω Τμήματα:

A. Το Κέντρο Μελετών της Ιεράς Μονής Κύκκου

B. Το Κέντρο Θησαυρού της Κυπριακής Ελληνικής Γλώσσας

Γ. Τα Εργαστήρια συντηρήσεως Μουσείου της Ιεράς Μονής
Κύκκου.

Δ. Τη βιβλιοθήκη του Κέντρου Μελετών της Ιεράς Μονής Κύκκου

Ε. Το Μουσείο της Ιεράς Μονής Κύκκου.

ΣΤ. Το Παγκόσμιο Βήμα Θρησκειών και Πολιτισμών.

Στη συνέχεια, με απόλυτη συντομία, θα σας περιδιαβάσω σε επτά από τα τριανταδύο κεφάλαια και θα προσπαθήσω να σας παρουσιάσω τα βασικά τους σημεία:

Κεφ. 4. Θεοχάρη Σταυρίδη, *Η Ιερά Μονή Κύκκου στην Κυπριακή Δημοκρατία (1960-Σήμερα)*, σσ. 43-45.

Ο συντάκτης του κεφαλαίου αυτού, παλαιό στέλεχος του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών της Ιεράς Μονής Κύκκου και τώρα Επίκουρος καθηγητής του Πανεπιστημίου Κύπρου, ασχολείται με την πορεία και τη δράση της Ιεράς Μονής Κύκκου κατά τη διάρκεια της Κυπριακής Δημοκρατίας, δηλ. από το 1960 ως σήμερα. Αναφέρει τα ονόματα των ηγουμένων Χρυσοστόμου και Διονυσίου (1979-1983) και Νικηφόρου (ηγουμένου 1984-2002) και επισκόπου Κύκκου (από το 2002 ως σήμερα) και τονίζει τη μεγάλη προσφορά της Μονής στον τομέα του πολιτισμού, της εκπαίδευσης, της φιλανθρωπίας, και γενικότερα της κοινωνικής προσφοράς.

Μετά την ανεξαρτησία ιδρύει η Μονή Κύκκου τα Γυμνάσια Αρρένων (1961) και Θηλέων (1964), αναφέρει ο Σταυρίδης, τα οποία λειτουργούν ως τις μέρες μας και συνεχίζει την προσφορά στην παιδεία με πολύπλευρη στήριξη του νεοσύστατου Πανεπιστημίου Κύπρου, και στον Τομέα της μόρφωσης του κλήρου με χρηματοδότηση της Ιερατικής Σχολής «Απόστολος Βαρνάβας».

Σταθμός στον τομέα των θεολογικών γραμμάτων και του πολιτισμού, σημειώνει ο συντάκτης του κεφαλαίου, είναι η ίδρυση από τον Ηγούμενο Νικηφόρο το 1986 του Κέντρου Μελετών της Ιεράς Μονής Κύκκου, το οποίο σταδιακά πλαισιώθηκε από το Κέντρο Θησαυρού της Ελληνικής Γλώσσας (1993), και το Μουσείο της Ιεράς Μονής (1998). Σε άλλες μελέτες του τόμου αναφέρεται η ίδρυση Εργαστηρίων συντήρησης κειμηλίων και ιστορικών μνημείων, η Σχολή Βυζαντινής Μουσικής, και φυσικά από το 2002 το Παγκόσμιο Βήμα Θρησκειών και Πολιτισμών, το οποίο έχει στο ενεργητικό του τρία διεθνή συνέδρια και φέτος, το 2010, ανασυγκροτείται πάνω σε νέες βάσεις και προοπτικές.

Μνημονεύεται στη συνέχεια από το Σταυρίδη η βράβευση της Μονής από την Ακαδημία Αθηνών το 1971, και κατόπιν του ηγουμένου Νικηφόρου με το μετάλλιο της πόλης των Αθηνών το 2001 από το Δήμαρχο Δημ. Αβραμόπουλο. Ο Σταυρίδης καταλήγει μνημονεύοντας τη δραστηριότητα του ηγουμένου Νικηφόρου στον τομέα του διαθρησκειακού και διαπολιτισμικού διαλόγου, και την ουσιαστική ενίσχυση και στήριξη των παλαιφάτων Πατριαρχείων της Ανατολής, των εκκλησιών της Ανατολικής Ευρώπης και της οικουμενικής Ορθοδοξίας γενικότερα.

Το επόμενο θέμα αφορά στην εργασία του **Σολωμού Χατζησολωμού**, κεφ. 13, *Εκκλησιαστική Μουσική Παράδοση*, σσ. 205-217.

Έμπειρος και έγκριτος μουσικολόγος ο Χατζησολωμού, καταγράφει τη συμβολή της Ιεράς Μονής Κύκκου στον λειτουργικό και λατρευτικό τομέα της Εκκλησίας, που είναι η βυζαντινή, εκκλησιαστική μουσική Παράδοση. Τονίζει ότι η Ιερά Μονή πρωτοστάτησε στην καλλιέργεια και ανάπτυξη της εκκλησιαστικής μουσικής και υμνογραφίας στον κυπριακό χώρο, αφού ανέδειξε δόκιμους δημιουργούς της μουσικής τέχνης και ικανούς γραφείς μουσικών χειρογράφων. Επειδή αλλεπάλληλες πυρκαγιές (1365, 1542, 1751 και 1813) αποτέφρωσαν τη Μονή Κύκκου και μαζί με άλλους πνευματικούς θησαυρούς αφάνισαν και πλήθος παλαιών βυζαντινών μουσικών χειρογράφων, γι' αυτό και τα σωζόμενα μουσικά χειρόγραφα είναι της μεταβυζαντινής περιόδου.

Θεωρεί το μουσικό χειρόγραφο (κρατηματάριο) Κύκκου αρ. 7, γραμμένο το πρώτο μισό του 18^{ου} αι., πιθανώς από τον ιερομόναχο Χρύσανθο Κύκκου, ότι έχει ιδιαίτερο μουσικολογικό ενδιαφέρον, γιατί είναι γραμμένο στο μεταβυζαντινό μουσικό γραφικό σύστημα (παλαιά γραφή). Τα διάφορα κρατήματα, (τερεμισμοί), κατά τον συντάκτη του κεφαλαίου, ταυτίζονται και μιμούνται τις φωνές διαφόρων μουσικών οργάνων, πτηνών, επαγγελμάτων, αντικειμένων, προσώπων, χορών καθώς και μελωδίες άλλων εθνοτήτων.

Ο Χατζησολωμού υποστηρίζει ότι ο 18^{ος} αι. ήταν εξαιρετικά παραγωγικός στον τομέα της εκκλησιαστικής μουσικής για την Ιερά Μονή Κύκκου, αφού πρόσφατες ανακαλύψεις έφεραν στο φως νέα ονόματα, που μπορούν να συγκαταλεχθούν ανάμεσα στους μεγάλους φορείς και δημιουργούς της μουσικής τέχνης κατά τη μεταβυζαντινή

περίοδο. Αναφέρει συγκεκριμένα τους Κυκκώτες μοναχούς και λογίους του 18^{ου} αι.: τον πρώην Αγκύρας Σεραφείμ τον Πισίδιο, τον Σωφρόνιο, τον Παρθένιο, τον Σίλβεστρο, τον Χρύσανθο Πρωτοψάλτη Κύπρου, τον Ευθύμιο, και πιθανόν τον ιερομόναχο Μάρκο δομέστικο από την Κύπρο.

Ο συντάκτης του κεφαλαίου αναφέρει ότι στο πρόγραμμα της Σχολής της Μονής Κύκκου από τον Εφραίμ τον Αθηναίο (μεταξύ 1742-1761) περιλαμβανόταν και η διδασκαλία της εκκλησιαστικής μουσικής, και αυτό το πρόγραμμα συνεχίστηκε όταν μεταγενέστερα επαναλειτούργησε η Σχολή της Ιεράς Μονής Κύκκου τον 19^ο και 20^ο αιώνα. Σημαντική είναι η επισήμανση του συγγραφέα της μελέτης για την παρουσία μετοχίων τόσο στην Κωνσταντινούπολη, στην περιοχή Διπλοκιόνιου όσο και στον Καύκασο, στη Γεωργία, όπου εκεί οι Κυκκώτες αποκόμιζαν ευρύτερη μουσική μόρφωση από μεγάλους δασκάλους της μουσικής τέχνης.

Εκτός από την αναφορά των Κυκκωτών μοναχών και λογίων ο συντάκτης του κεφαλαίου μνημονεύει συνεχιστές της ψαλτικής τέχνης, που διακρίνονταν περισσότερο ως διδάσκαλοι και ερμηνευτές παρά ως συνθέτες και δημιουργοί: Ιωσήφ ηγούμενος της Μονής Κύκκου ο εθνομάρτυς (1821), Μητροφάνης Κυκκώτης (19^{ος} αι.), Ιωσήφ ο Αρχιμανδρίτης ο Κυκκώτης (1936), Άνθιμος ο σκευοφύλακας ο Κυκκώτης (1939), Μεθόδιος Ιερομόναχος ο Κυκκώτης (1950). Και συμπληρώνεται η αναφορά με μεταγενέστερους Κυκκώτες μουσικούς: Ηγούμενος Κύκκου Κλεόπας (1911-1931), Ιερομόναχος Παΐσιος (1951), Αθανάσιος Ιερομόναχος (1943), Σωφρόνιος Ιερομόναχος (1954), Νικόδημος Ιερομόναχος (1954), Ιωαννίκιος Ιερομόναχος (1962).

Η μελέτη ολοκληρώνεται με αναφορά στη σημερινή κατάσταση, όπου τονίζεται το ενδιαφέρον του νυν Καθηγουμένου κ. Νικηφόρου, για

την εκκλησιαστική μουσική, που οδήγησε τόσο στην λειτουργία βυζαντινού χορού Ιεροσαλτών με μόνιμη έδρα το Μετόχι του Κύκκου στο ναό του Αγίου Προκοπίου και παράλληλα με την ίδρυση Σχολής Βυζαντινής Μουσικής στη Λευκωσία.

Το επόμενο κεφ. 14 έχει συγγραφέα τον γνωστό λόγιο **Σωφρόνη Σωφρονίου** με θέμα: *Ξένοι επισκέπτες στην Μονή Κύκκου*, σσ. 219-233.

Ο συντάκτης του κεφαλαίου αυτού παρουσιάζει μερικές από τις πιο ενδιαφέρουσες περιγραφές ξένων περιηγητών, οι οποίοι κατά καιρούς επισκέφθηκαν τόσο την Μονή Κύκκου όσο και Μετόχια της. Έχει τη γνώμη ότι οι περιγραφές αυτές δεν είναι πάντα αντικειμενικές, γιατί α) οι επισκέπτες δεν είχαν σκοπό να κάνουν διεξοδικές και ακριβείς περιγραφές για τη Μονή, αλλά να περιγράψουν τις εντυπώσεις τους, και β) οι επισκέπτες είναι προκατειλημμένοι και δεν παραδίδουν αντικειμενική πληροφόρηση, αλλά υποκειμενική ή συναισθηματική.

Σημειώνεται πως λόγω της αποστάσεως της Μονής δεν έχουμε περιγραφές ξένων επισκεπτών την περίοδο των Σταυροφοριών, αλλά μετά τον 18^ο αι., όταν η Μονή άρχισε να ακτινοβολεί. Γι' αυτό ο André Thevet (16^{ος} αι.), ο Βρετανός William Lithgow (1610) και ο Ιταλός Francesco Piencenza (1688) δεν κάνουν λόγο για την Ιερά Μονή του Κύκκου και μόνον ο Paul Ricaut (1678) από την Αγγλία αναφέρεται σε γνωριμία με καλογέρους του Μοναστηριού της Παναγίας του Κύκκου, στο οποίο ανήκαν 200 καλόγεροι πολλοί από αυτούς μακρόβιοι, 119 ετών. Ο Ολλανδός Cornelius van Bruyn (1688) κάνει λόγο για ακρίδες στο νησί και λιτανεία της εικόνας της Παναγίας του Κύκκου, την οποία ιστόρησε ο Απόστολος Λουκάς.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η περιγραφή της Μονής από τον Ρώσο περιηγητή Βασίλειο Μπάρσκυ, ο οποίος επισκέφθηκε δύο φορές την Κύπρο (το 1726 και το 1734), καθώς επίσης οι ζωγραφίες και ο χάρτης της Μονής, που διέσωσε. Ο ίδιος περιηγητής επισκέφθηκε το μοναστήρι του Αγίου Νικολάου, δηλ. την Αγία Μονή, το μοναστήρι της Παναγίας του Σίντη και τη Μονή του Αρχαγγέλου στη Λακατάμια της Λευκωσίας.

Δυο Βρετανοί περιηγητές μνημονεύονται στη συνέχεια από τον Σωφρόνιο, ο Richard Pococke (1738) και ο Alexander Drummond (1742), οι οποίοι έμειναν εντυπωσιασμένοι από τη θαυματουργό εικόνα της Παναγίας του Κύκκου και τη φιλοξενία του Ηγουμένου. Ακολουθεί η επίσκεψη του Ιταλού Giovanni Mariti (1766) και του Άγγλου William Turner (1815), η οποία δεν μας παραδίδει ιδιαίτερα ενδιαφέρον υλικό, και ακολουθεί η επίσκεψη του Αυστριακού περιηγητή Louis Salvator (1873) χωρίς ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Έπεται η επίσκεψη του Άγγλου Herworth Dixon το 1878 στην αρχή της Αγγλοκρατίας στο νησί, ο οποίος διασώζει και επιβεβαιώνει ενδιαφέρουσες πληροφορίες για τη Μονή και το Μετόχι του Κύκκου.

Ο Dixon κάνει λόγο για το αγγλικό στρατόπεδο, που λεγόταν Στρατόπεδο του Μοναστηριού, γιατί βρισκόταν στο μετόχι του Κύκκου, στη Λευκωσία, και για την Ιερά Μονή όπου βρισκόταν η φημισμένη εικόνα της Παναγίας, την οποία ζωγράφισε κατά την παράδοση ο ευαγγελιστής Λουκάς. Στο Μετόχι έμενε και ο πρώτος Άγγλος Ύπατος Αρμοστής της Κύπρου Σερ Γκάρνερ Γούλσλυ. Την ίδια εποχή (1878) επισκέπτεται το Μετόχι, καθώς επίσης και την Ιερά Μονή Κύκκου και η Αγγλίδα Anny Brassy, η οποία εντυπωσιάστηκε τόσο από τη ζωή των μοναχών όσο και τις καμπάνες, που έφθασαν από τη Ρωσία ως δώρο μιας οικογένειας Ρώσων.

Το κεφ. 16 γράφτηκε από τον **Θεοχάρη Σταυρίδη**, και έχει θέμα: *Το Κέντρο Μελετών της Ιεράς Μονής Κύκκου*, σσ. 249-253.

Ο συντάκτης του κεφαλαίου αυτού παρόλο που παρουσιάζει αναπόφευκτες επικαλύψεις με προηγούμενα κεφάλαια του έργου αναφέρεται στην ίδρυση του Κέντρου Μελετών της Ιεράς Μονής Κύκκου το 1986, το οποίο στεγάζεται στα αναπαλαιωμένα κτίρια του Μετοχίου του Αρχαγγέλου, στη Λακατάμια και περιλαμβάνει βιβλιοθήκη και αίθουσα τελετών. Αναφέρεται ότι στον ίδιο χώρο στεγάζεται και το Κέντρο Συντήρησης χειρογράφων, εικόνων και μοναστηριακών κειμηλίων που υπάγεται στο Μουσείο της Μονής καθώς και το Κέντρο Θησαυρών της Κυπριακής Ελληνικής Γλώσσας. Η συγκέντρωση των πολιτιστικών και επιστημονικών δραστηριοτήτων της Μονής σε ένα χώρο αποτελεί το Πολιτιστικό Ίδρυμα της Ιεράς Μονής Κύκκου «Αρχάγγελος».

Εμπνευστής και εκτελεστής του σχεδιασμού, δηλ. ιδρυτής του Κέντρου, είναι ο Ηγούμενος Κύκκου, νυν Μητροπολίτης Κύκκου και Τηλλυρίας κ. Νικηφόρος, ο οποίος καθόρισε και τους σκοπούς του ως ακολούθως: «οι σκοποί του Κέντρου Μελετών θα είναι συγγραφικοί, εκδοτικοί, η συγκρότηση συμποσίων και σεμιναρίων πάνω σε θεολογικά, φιλοσοφικά και κυπριολογικά θέματα, αλλά και η έρευνα στο χώρο της επιστήμης με πρωταρχικό ενδιαφέρον την μοναστηριολογία και την ιστορία της Εκκλησίας της Κύπρου». Υλοποιώντας τον σκοπό αυτό οι ερευνητές του Κέντρου εργάζονται προς την κατεύθυνση της κατάρτισης ειδικού αρχείου σχετικού με την ιστορία της Ιεράς Μονής και άλλων Μονών της Κύπρου, οπότε αποστέλλονται ειδικοί ερευνητές σε βιβλιοθήκες του εξωτερικού για συλλογή υλικού.

Συνεχίζοντας ο Σταυρίδης αναφέρεται στην έκδοση τριών τόμων εγγράφων με υλικό που διασώζεται στο Κρατικό Αρχείο Κύπρου και το Δημόσιο Αρχείο του Λονδίνου τους οποίους συνέγραψαν δύο τόμους ο Θεοχάρης Σταυρίδης και ένα τόμο ο Νίκος Χριστοδούλου και αφορούν στην ιστορία της Μονής Κύκκου κατά την περίοδο 1878-1949. Άλλους τρεις τόμους συνέταξε ο Κωστής Κοκκινόφτας και αυτοί σκιαγραφούν την ιστορία της Μονής μέσα από τις Κυπριακές εφημερίδες, της περιόδου 1887-1920. Ένας άλλος τόμος ο οποίος γράφτηκε από τον Θεοχάρη Σταυρίδη αναφέρεται στις σχέσεις της Εκκλησίας της Κύπρου, και ειδικότερα της Μονής Κύκκου με το Οικουμενικό Πατριαρχείο, ενώ στη συνέχεια ένας τόμος που έχει συγγραφέα τον Κωστή Κοκκινόφτα δημοσιεύει έγγραφα από το Αρχείο του Πατριαρχείου Ιεροσολύμων για τον Κύκκο. Τέλος, μνημονεύεται η πρόσφατη έκδοση της περιγραφής της Μονής Κύκκου τον 17^ο αι. που σώζεται στη βιβλιοθήκη του Βατικανού και συντάχθηκε από τον Κώστα Κωνσταντινίδη.

Ο Σταυρίδης συνεχίζει την αναφορά του στο εκδοτικό έργο του Κέντρου Μελετών της Ιεράς Μονής Κύκκου με την έκδοση των χειρογράφων και λυτών εγγράφων του Αρχείου της Μονής. Μνημονεύει την έκδοση των οθωμανικών εγγράφων της περιόδου 1572-1912 από τον Διευθυντή του Κέντρου, καθηγητή Ιωάννη Θεοχαρίδη, των ελληνικών δικαιοπρακτικών εγγράφων της περιόδου 1619-1749, από τον Στυλιανό Πεрдίκη, τα έγγραφα που αφορούν στο μετόχι της Μονής στη Γεωργία (1847-1912), από τον Αθανάσιο Κυκκώτη, νυν επίσκοπο Κυρήνης του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας, δύο κώδικες που αναφέρονται σε οικονομικές δραστηριότητες της Μονής κατά τον 19^ο αιώνα, από τον Μιχάλη Μιχαήλ, και δύο άλλους κώδικες που αναφέρονται στην ιστορία της Μονής Κύκκου την ίδια περίοδο από τον Μακάριο Τηλλυρίδη, και τον Ιωάννη Θεοχαρίδη. Τέλος, σημειώνεται η έκδοση αξιόλογης

επιστημονικής επετηρίδας του Κέντρου Μελετών, η οποία αριθμεί ήδη επτά τόμους. Το κεφ. 16 κατακλείεται με αναφορά στη διοργάνωση συνεδρίων, στην αξιολογη Βιβλιοθήκη του Κέντρου και το σύγχρονο Εργαστήρι Συντηρήσεως εικόνων, χειρογράφων και εκκλησιαστικών κειμηλίων.

Το κεφ. 18 που γράφτηκε από τον Διευθυντή του Μουσείου Κύκκου **Στυλιανό Πεردίκη**, αναφέρεται στα *Εργαστήρια Συντηρήσεως του Μουσείου της Ιεράς Μονής Κύκκου*, σσ. 259-263.

Κατά τον συντάκτη του κεφαλαίου αυτού η λειτουργία του Μουσείου Κύκκου θα ήταν κολοβή χωρίς την υποστήριξη των Εργαστηρίων συντήρησης έργων τέχνης. Αυτή την διάσταση κατανόησε ο ιδρυτής του Μητροπολίτης Κύκκου και Τηλλυρίας κ. Νικηφόρος, και γι' αυτό προχώρησε στην ολοκλήρωσή του το 1999.

Τα Εργαστήρια Συντηρήσεως του Μουσείου στεγάζονται στο Πολιτιστικό Κέντρο του Αρχαγγέλου, σε ανεξάρτητο χώρο, και καλύπτουν πέντε εξειδικευμένα τμήματα συντηρήσεως: α) Εικόνων, β) Χαρτιού, γ) Υφασμάτων, δ) Ξύλου και ε) Μετάλλων. Το καθένα απ' αυτά ασχολείται με αντίστοιχες εργασίες συντηρήσεως. Πέρα από την άρτια οργάνωση από πλευράς μηχανημάτων ο συντάκτης του κεφαλαίου κάνει λόγο για άκρως εξειδικευμένο προσωπικό, που ανταποκρίνεται στις ανάγκες του Τμήματος. Στο Τμήμα αυτό παράγεται εξειδικευμένο και ενδιαφέρον έργο πολιτισμού.

Το κεφ. 19 έχει συγγραφέα του γνωστό διακεκριμένο ερευνητή του Κέντρου Μελετών **Κωστή Κοκκινόφτα** με θέμα: *Η εθνική, πνευματική και κοινωνική προσφορά της Ιεράς Μονής Κύκκου*, σσ. 265-285.

Όπως εύστοχα σημειώνει ο συντάκτης του κεφαλαίου αυτού η πολύχρονη υποδούλωση της Κύπρου πρώτα στους Φράγκους και

Ενετούς (1191-1571), αργότερα στους Τούρκους (1571-1878) και στη συνέχεια στους Άγγλους (1878-1960) επέδρασε άμεσα στη ζωή των κατοίκων του νησιού, με αποτέλεσμα να δημιουργήσει πολλούς κινδύνους για την ελληνορθόδοξη φυσιογνωμία του τόπου. Μοναδική δύναμη αντίστασης παρέμενε η Εκκλησία, γι' αυτό γύρω από αυτήν συσπειρώθηκαν όλοι οι ορθόδοξοι του νησιού, ώστε να διασώσουν τις παραδόσεις, τα ήθη και έθιμα, τη θρησκεία, τον πολιτισμό και την εθνική ιδιοπροσωπία τους. Η Ιερά Μονή Κύκκου έπαιξε σημαντικό ρόλο προς την κατεύθυνση αυτή.

Την περίοδο της Λατινοκρατίας (1191-1571) η Μονή Κύκκου επετέλεσε πολύπλευρο εθνικό και πνευματικό έργο παρά τις περιορισμένες δυνατότητες δράσης της.

Την περίοδο της Τουρκοκρατίας (1571-1878) η Εκκλησία της Κύπρου αποκατέστησε πρώτα τις σχέσεις της με τις άλλες Ορθόδοξες Εκκλησίες, έπειτα ανέκτησε μέρος της κτηματικής περιουσίας, που είχαν σφετεριστεί οι Λατίνοι. Έτσι, η εθνική, κοινωνική και πνευματική συμβολή της Μονής Κύκκου στον αγώνα για τη διατήρηση της ιστορικής ταυτότητας του νησιού ήταν τεράστια. Καλλιέργησε τα γράμματα, τις τέχνες και τον πολιτισμό. Διατήρησε το ορθόδοξο φρόνημα του λαού και προώθησε παράλληλα το μοναχικό ιδεώδες. Την περίοδο αυτή δύο μεγάλοι λόγιοι κληρικοί συνδέθηκαν με τη Μονή Κύκκου: ο διδάσκαλος Εφραίμ ο Αθηναίος, μετέπειτα Πατριάρχης Ιεροσολύμων (1766-1770), και ο Μικρασιάτης Σεραφείμ Πισίδιος, πρωτοσύγκελος της Μονής και μετέπειτα μητροπολίτης Αγκύρας (1773-1779).

Το δεύτερο μισό του 18^{ου} αι. λειτούργησε στη Μονή Κύκκου, Ελληνική Σχολή, η οποία συνέβαλε στην πνευματική κίνηση του υπόδουλου γένους. Πέρα απ' αυτό η Μονή Κύκκου συνέβαλε στην

ανάπτυξη της παιδείας με την επιχορήγηση της ίδρυσης σχολείων στις πόλεις και στα χωριά του νησιού: Ίδρυση Ελληνικής Σχολής Λεμεσού το 1819, επαναλειτουργία Ελληνικής Σχολής Λευκωσίας το 1830, συμβολή στη λειτουργία Ελληνικών σχολείων στη Λεμεσό, Λάρνακα, Κερύνεια και Πάφο το 1839. Παράλληλα, η Μονή Κύκκου δημιούργησε αξιόλογη Βιβλιοθήκη με εκκλησιαστικά και κυπρολογικά βιβλία και μόρφωσε αδελφούς της Μονής για να στελεχώσουν την Μονή, την Κυπριακή Εκκλησία και τα πρεσβυγενή Πατριαρχεία.

Την περίοδο της Αγγλοκρατίας (1878-1960) η Μονή Κύκκου συνέχισε την εθνική, πνευματική και κοινωνική της δράση με έμφαση στους αγώνες για ελευθερία. Χρηματοδότησε τις αποστολές 1889, 1919 και 1929 για το Λονδίνο, ενώ παράλληλα, συνέχισε τη λειτουργία της Ελληνικής της Σχολής και εξακολούθησε να ενισχύει τα διάφορα σχολεία στις πόλεις και τα χωριά. Ο Μακάριος Γ΄, ο οποίος εξελέγη αρχιεπίσκοπος Κύπρου το 1950 και Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας το 1960, ήταν αδελφός της Μονής Κύκκου. Γενικότερα επισημαίνεται από τον Κοκκινόφτα ότι και επί ηγουμενίας Νικηφόρου η Ιερά Μονή Κύκκου ανέπτυξε τεράστιο έργο στον τομέα της πνευματικής, εθνικής και φιλανθρωπικής ενίσχυσης του Κυπριακού λαού με πλήθος προσφορών σε όλα τα επίπεδα του ανθρώπινου βίου των Κυπρίων.

Το **κεφ. 20** έχει συγγραφέα τον εκλεκτό συνάδελφο Αν. Καθηγητή του Πανεπιστημίου Κύπρου, **Σταύρο Φωτίου**, με θέμα: ***Η προσφορά της Ιεράς Μονής Κύκκου στην Κυπριακή εκπαίδευση***, σσ. 287-296.

Στο πρώτο μέρος με τίτλο: «Μετά της προς αλλήλους αγάπης και ομονοίας», ο συγγραφέας του κεφαλαίου αναφέρεται πρώτα στην αποστολή της Εκκλησίας στον κόσμο ως αρμονικής ενότητας του ανθρώπου με τον Θεό, τον εαυτό του, το συνάνθρωπό του και την κτίση,

και έπειτα στο σκοπό της Εκκλησίας, που είναι η καθολική μεταμόρφωση του ανθρώπου και του κόσμου, η πορεία από το άτομο στο πρόσωπο, από την αλλοτρίωση στην αυθεντικότητα, από τον εγωκεντρισμό στην κοινωνικότητα. Αυτό συνδέεται με την παρουσία μιας Μονής, όπως η Ιερά Βασιλική και Σταυροπηγιακή Μονή Κύκκου.

Στη συνέχεια ο συγγραφέας περιορίζεται σε μια σύντομη παράθεση στοιχείων και γεγονότων που αποδεικνύουν την προσφορά της Μονής Κύκκου στην Κυπριακή εκπαίδευση, κατά τη χρονική περίοδο από την ίδρυσή της μέχρι την ανακήρυξη της Κυπριακής Δημοκρατίας το 1960.

Υπό τον τίτλο «Παιδείας Μέτοχου» αναφέρεται στην ίδρυση Σχολής από την Ιερά Μονή Κύκκου για την εκπαίδευση των δοκίμων μοναχών της. Έτσι, σημειώνει ο Φωτίου, η προκοπή στην πνευματική εμπειρία συνυπήρχε αρμονικά με τη γραμματική και τεχνική εκπαίδευση. Διευθυντής αυτής της Σχολής υπήρξε ο Εφραίμ ο Αθηναίος. Το 1821 διεκόπη η λειτουργία της Σχολής και επαναλειτούργησε το 1840. Το 1860 από επιστολή του διοικητή της Κύπρου Ισχάκ Χαφούζ Χακκή, προς την Υψηλή Πύλη γνωρίζοντας ότι η Σχολή Κύκκου συνεχίζει τη λειτουργία της, ενώ από το 1912 με δύο ή τρεις δασκάλους συνέχισε να λειτουργεί ως το 1970.

Με τον τίτλο «Ιδίας δαπάναις» αναφέρει ο συντάκτης τη συνεισφορά της Ιεράς Μονής Κύκκου σε πολλές προσπάθειες, που αποσκοπούσαν στην συντήρηση και την περαιτέρω ανάπτυξη της εκπαίδευσης στην Κύπρο. Η Ιερά Μονή Κύκκου πρόσφερε πλουσιοπάροχη ενίσχυση για την ίδρυση και λειτουργία Σχολείων σε όλες τις πόλεις της Κύπρου και σε πολλά χωριά των διαφόρων επαρχιών.

Στη συνέχεια ο Φωτίου αναφέρεται στην ενίσχυση του Παγκύπριου Ιεροδιδασκαλείου Λάρνακος από την Ιερά Μονή Κύκκου, που ίδρυσε ο μητροπολίτης Κιτίου Μελέτιος Μεταξάκης το 1910 και αποτελεί σταθμό για την ανάπτυξη των θεολογικών γραμμάτων στο νησί. Κατόπιν υπογραμμίζεται το γεγονός ότι η Ιερά Μονή ανέλαβε την ίδρυση Ιερατικής Σχολής στη Λευκωσία και επιφορτίστηκε με όλα τα έξοδα της ανέγερσης και λειτουργίας της. Στη νεοσύστατη Κυπριακή Δημοκρατία προσέφερε η Ιερά Μονή το Γυμνάσιο Αρρένων και Θηλέων Κύκκου.

Κλείνοντας το κεφάλαιο ο συντάκτης με τον τίτλο: «Τρόποι παραμυθίας» καταλήγει ότι στο έργο της Εκκλησίας Κύπρου η Μονή Κύκκου συνέβαλε πολλαπλώς, αφού υπήρξε Κέντρο ελληνικών γραμμάτων, παράγοντας εκδοτικής δραστηριότητας, κυψέλη βιβλίων και έντυπης καλλιτεχνίας.

Τελειώνοντας στο σημείο αυτό το μέρος της βιβλιοπαρουσιάσεως που με αφορά, θέλω να υπογραμμίσω ότι με όσα ανέφερα βγαίνει αβίαστα το συμπέρασμα πως η Ιερά Μονή Κύκκου δια μέσου των αιώνων υπήρξε μάνα και τροφός του Κυπριακού λαού και φάρος της παιδείας, του πολιτισμού και της Ορθοδοξίας. Φωτισμένες προσωπικότητες λάμπρυναν με την παρουσία τους την ηγουμενία της Μονής σηκώνοντας το βάρος της εθνικής και πολιτιστικής ευθύνης στους ώμους τους.

Σ' αυτή την αλυσίδα της διαδοχής ανήκει και ο σημερινός Ηγούμενος της Ιεράς Μονής, ο Μητροπολίτης Κύκκου και Τηλλυρίας κ. Νικηφόρος. Προικισμένος με πνευματικά χαρίσματα, με σπάνια παιδεία και ικανότητα να συλλαμβάνει το σφυγμό και τα προβλήματα της εποχής του αναδεικνύεται άξιος ηγέτης της Μονής Κύκκου, πνευματική προσωπικότητα της Κυπριακής Εκκλησίας, δημιουργός πολιτισμού, και

εκκλησιαστικός πατέρας του Κυπριακού λαού. Ο λόγος του είναι δυναμικός, πολιτιστικός, κοινωνικός, πνευματικός, θεολογικός, θεραπευτικός και παρηγορητικός.

Ο Νικηφόρος άντεξε στους πειρασμούς και τις δοκιμασίες, που επιφύλαξε η πρόσφατη εκκλησιαστική και εθνική κρίση του νησιού, γι' αυτό αναγνωρίζεται σήμερα ως εγγυητής της ειρηνεύουσας Εκκλησίας, ως θεματοφύλακας αρχών και αξιών του λαού, και ως ασφαλές λιμάνι των πονεμένων, των κατατρεγμένων, των πασχόντων και των φτωχών ανθρώπων. Σύμφωνα με όσα αναφέραμε επάξια αναγνωρίζεται από τους Πατριάρχες της Ανατολής και λοιπούς ηγέτες των Ορθοδόξων και ετεροδόξων Εκκλησιών, καθώς επίσης από μεγάλες πολιτικές, πολιτειακές και πνευματικές προσωπικότητες του κόσμου ως μια σημαντική προσωπικότητα στη σύγχρονη Οικουμενική Ορθοδοξία. Είμαι βέβαιος πως η ιστορική του καταξίωση φαίνεται σαφώς από το πλούσιο πνευματικό, κοινωνικό, εκκλησιαστικό και πολιτιστικό του έργο, που άντεξε και θα αντέξει στο χρόνο. Αυτές είναι επισημάνσεις και μαρτυρίες ενός ανθρώπου με μακρά ακαδημαϊκή πορεία, που γνωρίζει τον Νικηφόρο μια εικοσιπενταετία. Συμπορεύτηκε μαζί του και έζησε από κοντά την κρίση Παγκρατίου, την κρίση Αθανασίου και Βατοπεδίου, και την κρίση του πρόσφατου Αρχιεπισκοπικού ζητήματος.

Φίλε, ηγούμενε και Μητροπολίτη Κύκκου Νικηφόρε, καιρός του σιγάν και καιρός του λαλείν. Σου εύχομαι υγεία, μακροημέρευση και καλό φωτισμό, γιατί η Κύπρος σε έχει σήμερα απόλυτη ανάγκη, μέσα σε μια μοναδική δοκιμασία της μακραίωνης ιστορίας της. Πρόκειται για την επιβίωσή της και την διατήρηση της ιδιοπροσωπίας της, της Ελληνορθόδοξης και συγχρόνως της οικουμενικής της ταυτότητας.